

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12

Fylke: Sogn & Fj.

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Jølster

Emne: Samal engkultur

Bygdelag: Stordalen

Oppskr. av: Svevre Myklebust

Gard: Befring, Veiteberg

(adresse): Veiteberg

G.nr. 16-23 Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

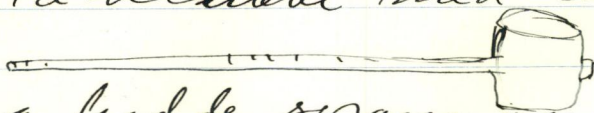
Eirik Befring bonde m. fl

SVAR

Eivild Befring 93 år.

Vi taler om: Ta-mark og tabö av gjödsle mark, og Tün-mark = småmark skrapeslatte eller heim på löen. Markeslatte og utslatte i hagen og fjellet eller berre Slette; eit slette På löene no først ofte namn som Slåttene - Det har vore slette mellom 2 gardar; halvveges inne i fjort i hagen (marka). Slatte kvine ligg heilt for seg sjölv i hagen, Mygjeret er innlagt til merkes med löen til grannen (Myklebust: A). Eng, brukta ein vord riktige för, men bö, mark og vott, (Pyranallane). Men på Myklebust Kuller Ytstümkarane sine feigen sin, som fruleg, var utmark för, for Engane. Dei ligg opp og ned langs Aselva, og var iltige dyrtka mark, men med eit par üflo, då.

Rffelege er og helst ryttord. Dei tok til å leggje att små allkar (potetgjire - drenggjire

2.
K. 1880. Pödde høyfrö i, jamna
med milderve; det vart no mest
syre-gras di. Om haustane
jamna vi taböen oppi bakkanne
med ei tre-klæbbe med laugt
skapt etter at
kreatura hadde sprana oppi haust-
blöyba. Vi brukta mykje stein til
garane (gjerde) og jamna boen
etter steinane med klubba. Og elles
brukta vi klubba i flatene når vi
plögde eller skar nettk pusse-
fävne. Dei ville komme i gjen-
og måtte klubbost.

Störste åkeren i dala
var Mura-etera; mange dagar å plöyde
Men elles kallast det for etra
når åkeren er atkloyd (Befring:
Teine-åkeren, Töptåkeren og Etra
- Dei 2 siste atkloyte no). No er
eng og atkelege vandlege ord.

"Langorven er ikkje gamal
mer. Gamle-Tone Veiteberg fekk seg ein
langorv med ein reisaude, trüleg K. 1850
og han göymde vel på orvet, tok ljaen
av so ikkje orvet skulle föyrue. På
Befring laga Nils, som hadde ^{no} i byen,
ein langorv K. 1860 - byslelja -
Bendik Befring kjøpte samstundes
ein telemarkslangorv. Men dei tykte
fystundes at dei slo best med skutt-
orvane, og at det gjelkk på helsa laus
med langorvslättkarane. Eg fekte hos
Kjøpmann Kørsh i Sandvika ei tid. Han var
svært ihuga med langorven, men hadde

aldri å slå. - Det var med med odde,
so det vor löye å sjå. Men vi vart aldri
kvitt han; han for etter oss i skårane.
Det var elles på Sörås i Fana eg lærde
slå med langorr-fyrst." (B)

Her vart mykje langorrslått
sidan (flatt) og mange kvinnfolk
f.d. å gåte på Mura slo svært godt.

Fløyel kallast Ta-liøy (-gras)
simplare tahøy var Myr-sjaks,
som ein la for seg. Ore-liøy (gras)
la ein og på høystålet (öre-liøy; det
siste langliøyet ein slo) og brukte det
som tahøy. Men til hestane i ploga
og til sjøareiser, måtte ein bruke
beste sort tahøy. Gjösel = hevd.

Av finsmarka felle ein småliøy,
Lynghøy, firskeggje, fortue og
blomme; daleliøy til smalen
Om borna: "Kva fer de sjalesar og slar på?"

2. Rydde skogen om hausten. Far måtte
so ha baksterved først av dette. So
ryer ein om våren, myttar kviss-
ten utover og klyper lauvet og
misen inn til sorpe. Trössje-
og troddingar*. Her i Sturdalen
seier ein berre rydde for trössje,
og no brenner ein trosset, som ein
og brenner potetgroset på jorden
om våren. Av oske vert det litt gjössel.
Steinut bö rydde ein litt mellom
vinnene, steinrøyser. Dei hadde brent

so mykje stein i Teigakeren at der låg ei röys
* Troddingar av kvist kallast ein mue - fl. mues 2588

4
so høg som luis. Gjorde elles umåteleg
lite med grasmarka. Grov opp små plete
til pottegjere og sätte alt med høfje.

3. Rosevaksa, ikkje våt lueg, hadde ein
stake og sot på mot mosen. Då fekk
ein kløver istaden (også kvitrose
orleis). Heimel på Myklebost) er ein
Famark - feig dei kallar Orke hesjane
Der skulle alltid orke stødort.
Orkehessjane var tett attmed Buktvitakken (B)

H. Myrane gjorde dei ikkje vater med
for 1890 år. 1894 fekk Halbein -
Lars Veileberg ein arv på 100 dalar. Han
gav 250 kr til grannegutene for veiting
og attrekking av grøftane i Myra.
Det vart føre ala. Han heldt seg
3 kr. dagen. Eg høyrdi stein at han.

Ein tok flovatsveitar, og
elles vider for vatning. Vatnet
frå Teina (geila) velta far utover
- Det var mykje gjøddel i det.
Elles hadde vi siget frå alle
Bgardane i Furegarden. Her slo
vi fyrst, etter at veggen oppi Sam-
eigene for grannane var slegen.
På Myklebost hadde mest kvar mann
ei Fet med under fjiset: Nedstegardspeta f.d.
Litt vatning her og der i ferre år
Det driv ein sumo. - Men vatnet er
gjernu litt kaldt her (bre - snöveta)

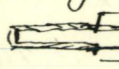

5. Melje gjødsle utslittene her. Sæne
heita ein mest heile sumaren. Ein
hadde smalefjøs og brukte stølsfjøs på 24/8 - 2588

5.

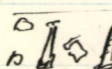
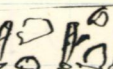

Barsok, når Kyne var heimreiste.
Stålsmøtka Kjørde ein so fram på
böen, Teigane. Og or tūnet Kjørde
ein den lette tūne smale møtka oppi
bakkaue på sle og vogn. Med
mariness byrja dei på Viteberg,
å Kjørre smale møtka oppi: "Tornegjæret
måtte halde lass, kor det stekin." Nammen
hadde rett til å Kjørre smale møtka
frå saue- og geitfjøret rett over
Kolbein-böen, gjennom eit pers
led i garden, som er sunn.

Fyrste året og styrde på Befring Kjørde
og Klars på Fyra (der var itkje åker) og
elles litt i Geilane og Braue. Resten
gjekk i åkeren, forutan smale møtka.
Om våren gjødsla dei alltid fôr.

Her Kjørde ein med stve møtkeledar
utan jarn; unna bakke minst eit par
vognkarmar i vanda. Dei ligitla ein
brutka bil møtkavogna, var utan
jarn (so itkje marleja skulle lide)
og beken (aleslingen) var av tre,
men jarnslegen imi bounnell

 || || Tne || jarna

Men det måtte likevel smuring
til, difor sa ein mann til ein
Kjører på vegeu til Förde: "Pess i vogna
di, Jälstring, for det breim."

Sle-vegane var tūnna
med stotkar Aversover.

Reker av tre, men jarna, var
spaden, og brukast einu til snøviking,
og lenge i fjosa til føre møtka med.

6.
Per i Baiken, litt eldre enn Erik B,
var den første som fekk spade her
Elles brukte ein nebb til lesse jord,
når ein kjøpte moldreiner o. l.

Far hadde kjøpt ein spade for eigne
penyar. Far hans såg på'n med store
auge og prøvde'n i moldreina (år 1860)
Med middag kom han med penyar og
betalte spaden. Jerngreiper år 1885.

Rasmus Veiteberg hadde havt ei tung jern-
greip med firkanta tindar, so fekk
far tate i ei. Då kjøpte grannen
straks 3 stk. på Skei hos Anders Klakegg
Men fregreipane nytta ein framleis
til å klappa til lassa og tungane.

Dei var av selje og lette og ofte gode.

- Fleine hadde vi både gardfjøs og
smalefjøs i bøagarden 300 m imellom
Dei gjødsla kvar sin teig. Stålsmøtka
kjørde ein heimom vinteren og la på
Smalefjøsbestekken an. Stålskive er vanleg
ernu og vert gjødsla.

G. Gard-møtka og stålsmøtka hadde
sin plass. Dette høyet kunne bli
gott øytle-koj. Slite var det på Melke-
bost med høyet frå Bøia-løa vi
kjørde om vinteren. På Veiteberg, att-
med Ho-garden til øytleene -

F. Veiteberg: Gardfjösen vår gjødsla ein
heil teig. Denne teigen er sjölosgjødsla,
sa far. - Vi fylte fjösen med frotkjært,
vi borna.

Mot mose gjødsla ein sterkt med
smalemøtke og kyrasmøtke.

8. Gjødsla alltid^{IV} om våren. Kjørde
mølkja om vinteren, so uer som senale-
mølk og gardmølk. På kvart lass for
seg. Det finst dei som gjør so enno
Tilje so tjelet med mølk som no.
Breidd med greipa, traka med rive,
på jamn mark mølkakorr, for nytt
slottusker, han droz eller Kjørde. (A)
Det heiter å Kjøpe mølk, å ratemølk,
å broye mølk. Mølk som lög att i
graset kallast skjevar ell. mølkakorr.

9. Ja, hjelpe meg, da va vist vi beitte kyrne,
for foret skuld, vår og høst. Her på garden
let gramane kyrne gå i saman fyrstundes
om våren. På Veiteberg let ein kyrne
beite berre eit par dagar med same
dei slapp ut om våren, og elles litt
kon dag framover på Kleivane, østebøen
Hestane beitte i Myra frå tidleg vårs
dei åt sterre dei, Veit illeje av skjeve
som illeje var beitte, for ein fekk abbe-
legene.

10. Beitinga heldt no på gå or brukt
Ein heldt kyrne inne til dei for til støls.
Men aller siste åra verb det beitt meir
ein nokor-sinne. (Kultarbeite og)
Men heime på Lytlebot hos far og
bror (50 år) har dei støtt beitt mykje
vår og høst, for halde på mjølka

11. Tek velte rüene med rive hovudet,
so illeje marka skal bli øydelagt.
Kjinner illeje til gjødselklukke ver
Men ein kan seie ein er botjen av seg
(frøtt, mjølk vorten av arbeid og slit)

12. I Tonestova på Viteberg let ein
notere beitekyr vere under sin heller
om natta, brett og mjølka dei der.
Elles er det vanleg med gardfjøs her,
om vår og haust, og stalsfjøs om
sommaren. Jo er her namn og
fjuffer etter gamlestøben. Og på
Befring hadde dei kvier der og
kyrne var der 14 dagar med jousokk
til snøen gjekk, og ein for på støben
- 8 dagar om hausten, eller so. No
gjørsther ein mykje om hausten her,
både på støben og heime. Det er
kje so nøye med beite - For alltid om
væren. Men her er ofte forført om
væren: værskjeme med nordavind.

13. Ivarnut ver hadde dei kyrne inne
om dagen (for stjerping) og ute om
natta. I Skvölkingdalen på
Mjølboast ligg mjølke-vollsteinen
litt framfor støben, og der det
kallast gamlestøben - Kyrne låg vel
ute der for? (A)

På Befring har dei merke etter
Tå-kviene på bøen. Grannen har
hå-kviene litte ved, og der er
merke etter fjøs. På Mjølboast var
ein middagsteig mitte Bülkvi-
bakken midt mellom Osleherjane
og Pinefegen.

Oppi hia på Viteberg er mange
gristhus ^{av stein} og ei kvil til: Storsteinsflata
Elles hadde dei kalvelhus av tre og
kalvelkvier her og der. For hadde ein
gris som ofte for veind. Han skulle sjå
etter'n. Då var det kom 10 gristingar.

Kvia utanför Murasteina på Veiteberg
 er oppgjörsla soleis at dei flypbe fire
 grindar, samanbindue med viar
 og bündue til pålar om natta, fråstad
 til stad etter kvart det var gjødsle
 brunt, - måtte itilje svarttraktkast
 T. Murafeta, nedunder garden, var
 og slike kvie, og der freista björnen
 seg eingong. Der stod lenge ei
 stor hes både for høyet og til beagle
 - Kvia av 4 grindar vart mytke
 til sauer. Og Kalbein - stuenest,
 frå 1800, fekk ord for vera knipen
 som mjälka saueene i Kvia der.
 Om vinteren stod desse grindue
 innunder Smielamaren. Herjane
 oppi Sauehida og Hamrane tok
 ein ned for form, og la dei heilt
 flate på marka om haustare.

15. Kvar mann skulle skaffe ei
 viss vekst med hampre til vere
 mot gråbeinen. - Elles spram
 dei ulltråd som dei spana over vegghaus
 16. Kjennur itilje dette. 18. Utjust.

19. Bukkestod er her fullt av.

Qvort på Tore - böen Veiteberg er Tro-
 namaren, like under garden.

Ved gardfjosa Vallast det alltid
 fåene (fönje); der står kyrue og
 fjör og ventar, og der er grünt av
 gjödslinga. T. Eikiskransen fjörer er ein
 gard heiter Storetve. Der velles sterre

10.
- Kauskje det er frøet der kreatura
fann sterre, eller det er store-frøet

20 Stjylstwier er det på mange
stjylar i bygda. Tjune er ned-
lagde, andre har dei teke oppatt
Til denne tid har stjylbruket
halde seg oppe. Men kultur-
beita kjem vel til ta kulleten
på dei. Gjødsla om våren. No
gjerne om hausten, so moglege ikkje
vert liggjande i kolkar i groset.

21 Orka tok ein frå omnen.

- Ein matte ikkje brenne i
omnen marinesdy. Då kom
bjørnen or hiet. Men so var
det ein annan som tok orka.

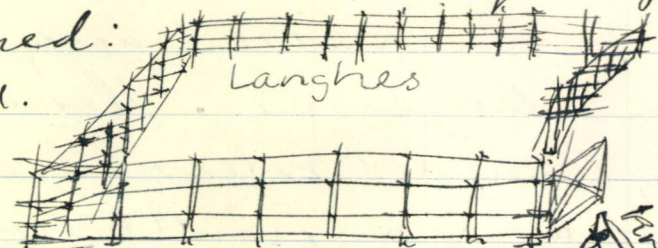
Då såg grammene det rakk, og
fyrte opp dei å. Dei rekkur
med bjørnen kom til å drepe om
han såg det rakk hos ein.

Bestefor sa at han brukte å gjøste
med mose i fura når han sette
poteter i nyland. Eg har prøvd det, å (a)

Og på Befring, var ein drivande
Kor heitte Johans. Medan han var til
Fors i Breim eller Klöv, hadde Akse, gramm,
setteit kjer over elva. Johans reiv det
veisk, men vart saksoekt. Dei vart då drunde
til å byrte jorder og bli på kvar si side av
elva. Johans kjoerde lauv og kvist og
brende på sandane, slo tidleg, let hoa
stå, so det vart jord av. Tredje året hadde
han berre vassarve. Han tok stuar oppi
lia og laga kjer langs elva og saman med stein

Litt meir om engkultúr: Veitebergs - Bakken
 I Botk Jonskvievee lág Búkvía innregjord
 av hesjar, og her heitte fana (Kreatúra)
 hant og var om møtene, for silvers
 Wesse hesjane stod til 1912, då eg tok jorda
 og kogg dei med:

Skåhes ell.
 Skarhes

Langhes

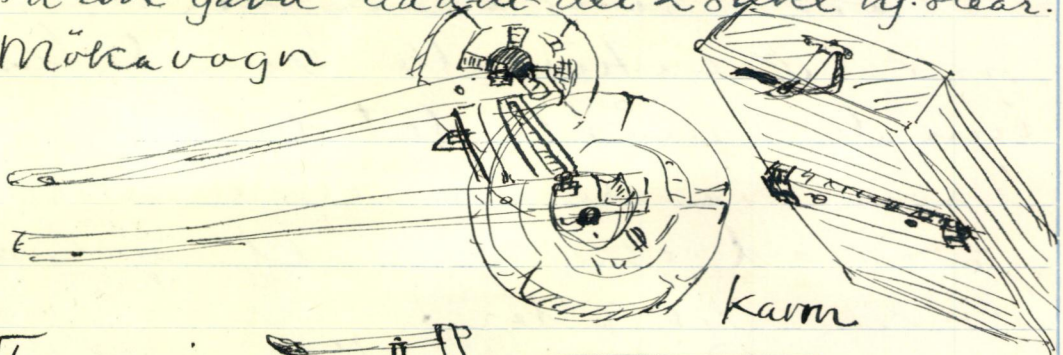
Høyet henta vi her i hjulslæde

Brei vear »

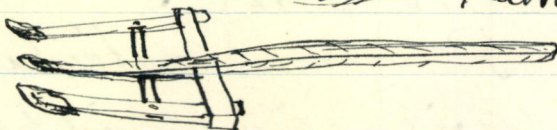
Små hjul av plank med bommar, og jærn-bete
 med tvestokk omkring. Hjula er jærna.
 På ein gard hadde dei 2 stikke by-sleas.

Møkkavogn

karrn

Tregreip

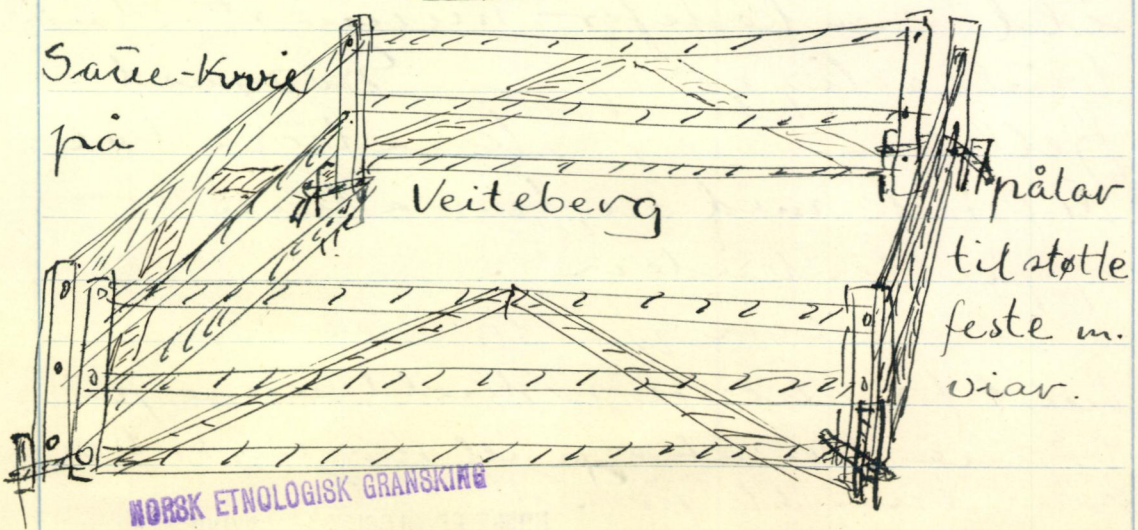

Relke

Sæue-kvive

på

Veiteberg

pålar
 til støtte
 feste m.
 vial.

Huldrekrænger er det på
 kvar, gard her omkring.
 Ahmed stulehuset står ei bjørke
 frå ein slike hang. Her mana
 Elling i Balha utatt ein gris
 som hadde vore i hangen (borte)
 3 dagar. Denne hangane stulle
 ein illeje slå. Heime på Myklebost
 skyna eg det soleis at der berget
 stak opp på eit par plassar
 var underjordisk og ein ville
 nåtte slå der. Hjosnes hangen
 (gravhang?) stulle ein kvordige ta
 noko frå eller fire til. Rakka ein
 laiv der og ta under saucene, lög
 bladz og birra og røyvde seg i ^{stikken}

På Balset er ein hang
 kallaot grinda hangen. For
 noko kreatur eller levende kom
 inn der, måtte det drepast.
 Jezna seier det stulle vere ein
 gravstad eller gammalt. Sjølvoft
 slo ein illeje der.

På Gamlestøylen på Berving
 var der kvier. Der gjøtte dei for
 bjørnen, vakte om netene med
 eld, som bestefor minnest. Han
 bruka ligge opp i Grøsgard-
 pellen og lure på kreatura. Var
 det folk med dei, tusta han so
 oppetter breiden.

Ein gjøtte elles kreatura
 velst for älteren i stuld heime på
 brane. Dei at opp all skogen, so her
 var evantt fir.